

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VRHOVNI SUD
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
Broj: 32 0 Rs 179659 17 Rev
Sarajevo, 23.10.2017.godine

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine u Sarajevu, u vijeću sastavljenom od sudija: Nezirović Gorana, kao predsjednika vijeća, Kubat Jasminke i Džafić Zlate, kao članova vijeća, u pravnoj stvari tužiteljice S.A. iz T., zastupana po punomoćnicima P.A. i Dž.S., advokatima iz T., protiv tuženog A.S. iz T., zastupan po punomoćnicima B.M. i G.T., advokatima iz T., radi zaštite od diskriminacije, v.sp. ... KM, odlučujući o reviziji tuženog protiv presude Kantonalnog suda u Tuzli broj: 32 0 Rs 179659 16 Rsž od 20.04.2017. godine, u sjednici vijeća održanoj dana 23.10.2017. godine, donio je sljedeću:

P R E S U D U

Revizija se odbija.

O b r a z l o Ź e n j e

Prvostepenom presudom Općinskog suda u Tuzli broj 32 0 Rs 179659 13 Rs od 19.10.2015. godine stavom prvim izreke utvrđeno je da je tuženi povrijedio pravo tužiteljice na jednako postupanje, u procesu zapošljavanja, rada i radnih uslova, uključujući napredovanje u službi i otpuštanja sa posla, stalno stručno usavršavanje, odnosno da je postojala diskriminacija u vidu uznemiravanja i mobinga, na način što je tuženi kontinuirano i u dužem vremenskom periodu vrijeđao, ponižavao i omalovažavao tužiteljicu, prijetio joj otkazom i dovodio tužiteljicu u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale ljekare – specijaliste na Klinici ... JZU

Stavom drugim izreke određeno je da se zabranjuje tuženom da dalje poduzima radnje kojima se krši ili može da se krši tužiteljjičino pravo na jednako postupanje u procesu rada i radnih uslova, uključujući napredovanje u službi i stalno stručno usavršavanje, dok je stavom trećim izreke presude obavezan tuženi da preduzme neophodne, zakonom predviđene korake sa ciljem da prestane sa daljim kršenjem prava tužiteljice na jednako postupanje, te da tužiteljici omogući nesmetano obavljanje poslova po osnovu Ugovora o radu koji tužiteljica ima zaključen sa JZU ... Klinika

Stavom četvrtim izreke presude obavezan je tuženi da tužiteljici na ime naknade nematerijalne štete isplati iznos od ukupno 13.910,00 KM od čega: iznos od 6.500,00 KM za pretrpljene duševne bolove zbog umanjena životne aktivnosti, iznos od 3.600,00 KM za pretrpljene duševne bolove zbog povrede ugleda i časti, iznos od 3.810,00 KM za pretrpljeni strah, sve sa zakonskom zateznom kamatom počev od

01.10.2013. godine, kao dana podnošenja tužbe pa do isplate, a sve u roku od 15 dana od dana donošenja presude.

Stavom petim izreke presude obavezan je tuženi da tužiteljici nadoknadi troškove parničnog postupka u iznosu od 2.820,00 KM, a sve u roku od 15 dana od dana donošenja presude, pod prijetnjom prinudnog izvršenja.

Drugostepenom presudom Kantonalnog suda u Tuzli broj 32 0 Rs 179659 16 Rsž od 20.04.2017. godine žalba tuženog je odbijena kao neosnovana i prvostepena presuda potvrđena.

Protiv drugostepene presude reviziju je blagovremeno izjavio tuženi zbog povrede odredaba parničnog postupka te zbog pogrešne primjene materijalnog prava s prijedlogom da se revizija usvoji pobijana presuda preinači tako što će se odbiti tužbeni zahtjev tužiteljice kao neosnovan, a tužiteljica obavezati da tuženom nadoknadi troškove parničnog postupka ili da se drugostepena presuda ukine i predmet vrati drugostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

Odgovor na reviziju nije podnesen.

Ispitujući pobijanu presudu u granicama razloga navedenih u reviziji i po službenoj dužnosti u smislu odredbe člana 241. Zakona o parničnom postupku („Službene novine F BiH” br. 53/03, 73/05 i 19/06 - u daljem tekstu ZPP), a koji se u ovom predmetu primjenjuje po članu 106. stav 2. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku („Službene novine F BiH” br. 98/15), ovaj sud je odlučio kao u izreci iz slijedećih razloga:

Revizija nije osnovana.

Predmet spora je zahtjev tužiteljice za utvrđenje diskriminacije u vidu uznemiravanja i mobinga i naknade nematerijalne štete, koji zasniva na tvrdnji da je nju tuženi različito tretirao u odnosu na druge zaposlene ljekare u procesu zapošljavanja, rada i radnih uslova, uključujući napredovanje u službi i otpuštanja sa posla, stalno stručno usavršavanje, što je tuženi kontinuirano i u dužem vremenskom periodu vrijeđao, ponižavao i omalovažavao, prijetio joj otkazom i dovodio tužiteljicu u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale ljekare – specijaliste na Klinici... JZU

Iz činjeničnih utvrđenja prvostepenog suda koja je kao pravilna prihvatio i drugostepeni sud proizilazi da je tužiteljica zaposlena na Klinici ... JZU ... kao spec. infektolog, a tuženi zaposlen kao načelnik Klinike ..., da je nadređeni tužiteljici, da je tužiteljica u vremenskom periodu od ... godine do ... godine diskriminisana na svom radnom mjestu vršenjem mobinga od strane tuženog, s ciljem njene profesionalne degradacije, a na način da je tužiteljica tokom godine istjerana iz svoje ljekarske sobe, a tom prilikom su njene lične stvari izbačene na hodnik pred WC, da je tek nakon intervencije tadašnjeg generalnog direktora JZU ... M.N. i njegovog poziva tuženom, tužiteljici nađena ljekarska soba i stvari vraćene, a da tuženi kao načelnik Klinike ... nije poduzeo mjere da utvrdi kako je do navedenog incidenta došlo, čijom krivicom, kao i da takvo ponašanje sankcionira i zaštiti tužiteljicu, pa je takvim ne postupanjem dozvolio da tužiteljica bude uznemiravana sa svrhom da joj se povrijedi dostojanstvo, kao i da se stvori ponižavajući i degradirajući ambijent protiv nje. Utvrđeno je da je tuženi

tužiteljicu ... godine premjestio sa Odjeljenja ...1 na Odjeljenje ...2, a da za to nisu postojale opravdane potrebe u organizaciji rada, da je na njeno radno mjesto dan poslije rasporedio dr. P.J. koja je specijalistički ispit položila dan kasnije a potom je unaprijedio u šefa odjeljenja ...1 u martu godine, što je imalo za cilj degradaciju prava tužiteljice ili njenog profesionalnog statusa kojim je narušen njen profesionalni integritet i ugled kao specijaliste sa dugogodišnjim stažom te onemogućeno napredovanje u službi. Utvrđeno je da je tuženi tužiteljicu u jednom dužem, kontinuiranom vremenskom periodu tj. tokom i godine rasporedio na dva odjela, a za koji period je imala ugovor o radu samo za jedno odjeljenje, da nije ponudio pojašnjenje zbog čega je bilo potrebno da samo tužiteljica u jednom dužem, kontinuiranom vremenskom periodu od nekoliko mjeseci radi na 2 odjeljenja i da jedina od ljekara imala dva odjeljenska šefa, da nema sobe za ljekare i svoje pacijente. Iz sadržine zapisnika sa 2. vanrednog sastanka JZU ... od 11.09.2013. godine i na osnovu iskaza tuženog utvrđeno je da je nakon obraćanja tužiteljice direktoru zbog nejednakosti u postupanju, od istog tuženi obaviješten da tužiteljici omogući nesmetan rad na odjeljenju za koje ima ugovor o radu, da tužiteljica ni tada nije vraćena da radi samo na jednom odjeljenju iz razloga kako tuženi navodi - da bi završila vođenje započelih bolesnika, što se kod drugih ljekara nije tražilo osim kod tužiteljice, pa je navedenim radnjama tuženog stavljena u neravnopravan položaj u odnosu na druge ljekare kako u pogledu tretmana tako i u pogledu dodjele radnih zadataka neopravdanim nagomilavanjem istih. Iz rasporeda pripravnosti za septembar, oktobar i novembar godine, a što je i potvrđeno iskazom svjedoka doktora D.L., utvrđeno je da je tuženi samoinicijativno bez odobrenja uprave JZU ... (a za isto je bilo potrebno odobrenje) i bez osnovanog razloga usmeno (bez pismenog akta i bilo kakvog provedenog postupka) kaznio tužiteljicu zabranom pripravnosti u trajanju od jedne godine, zbog čega tužiteljica u septembru i oktobru ... godine nije bila na rasporedu kao pripravni ljekar, a na raspored pripravnosti vraćena ponovo od tuženog dana ... godine, kojim radnjama tuženog zasnovanih na zabranjenoj osnovi je tužiteljici bilo uskraćeno pravo na obavljanje radnih zadataka pripravnosti.

Dalje je utvrđeno da je tuženi na odjelu Klinike ... iznosio neistine o tužiteljici tvrdeći da nije stručna, da nema znanja, da je pokazala nestručnost prilikom zbrinjavanja pacijenata koji su javili se na kliniku za zarazne bolesti zbog trovanja gljivama, da je tada napravila „haosa“ što nije potvrđeno iskazima saslušanih svjedoka koji su to veče radili sa tužiteljicom, te pronosio da je tužiteljica pred otkazom, da je data na etički komitet, da protiv nje ima niz krivičnih prijava, da se protiv nje vodi krivični proces, da ne zna da radi svoj posao, da treba da napusti radno mjesto i da ode sa klinike, da je luda i zbog toga pred otkazom, te protiv nje bez ikakvog osnova podnosio prijave a istoj saopćavao da to čine pacijenti i da je zbog tih prijava pred otkazom, pa je takvim radnjama kod tužene stvorio osjećaj poniženja, omalovažavanja, nelagode, prijetnji i straha za radno mjesto, podcjenjivajući tako njene radne sposobnosti i stručnost, držeći je pod pritiskom i u stalom strahu i prijetnji da će ostati bez posla, dovodeći tako u pitanje kako njen profesionalni integritet tako i ugled. Utvrđeno je da je na Klinici ... održan vanredni sastanak dana ... godine, a da su razlog sastanka bili narušeni međuljudski odnosi na ovoj klinici, da tuženi o istom nije obavijestio tužiteljicu, a trebao je, zbog čega je tužiteljica ostala uskraćena za ovu informaciju. Da tuženi nikad nije dozvoljavao tužiteljici edukaciju, niti joj dozvolio plaćeno ili neplaćeno odsustvo s posla radi edukacije, zbog čega je za istu tužiteljica ostala uskraćena dok su ostale kolege ljekari na klinici dobijali plaćeno odsustvo radi edukacije.

Polazeći od tako utvrđenog činjeničnog stanja, nižestepeni sudovi su zaključili da radnje koje je tuženi poduzimao prema tužiteljici imaju ponižavajući efekat i da njihova svrha ili posljedica jeste bila degradacija radnih uslova tužiteljice ili njenog profesionalnog statusa, pa primjenom odredbi član 4. stav 1. i 3. te člana 12c) Zakona o zabrani diskriminacije (Sl. glasnik BiH br. 59/98) usvajaju tužbeni zahtjev tužiteljice.

Ne stoji prigovor povrede odredaba parničnog postupka iz člana 209. ZPP kroz navode revidenta da sud nije cijenio dokaze u smislu odredbe člana 8., a u vezi sa članom 217. ZPP (da je pred drugostepenim sudom bilo potrebno ponovo izvesti već izvedene dokaze), te da su povrijeđene i odredbe člana 123., 126. i 191. ZPP.

Suprotno ovim navodima revizije osnovano je drugostepeni sud u razlozima svoje odluke zaključio da je prvostepeni sud ocjenu izvedenih dokaza izvršio u skladu sa odredbom člana 8. ZPP, savjesno i brižljivo cijenio svaki dokaz posebno i sve dokaze zajedno, pa tako i nalaz i mišljenje vještaka medicinske struke, nakon čega je stečeno uvjerenje o odlučnim činjenicama opravdao logičkim i uvjerljivim razlozima. Drugostepeni sud je, prihvatajući u cijelosti ocjenu dokaza datu u prvostepenoj odluci, analizirao već utvrđene činjenice u prvostepenom postupku, potvrdio prvostepenu odluku, pri tome pravilno zaključujući da pred prvostepenim sudom nije došlo do povrede odredaba člana 8. ZPP, pa nema osnova prigovor povrede navedenih odredaba ZPP.

Okolnost da se tuženi ne slaže sa potpunim i jasnim nalazom i mišljenjem vještaka nije razlog da sud u smislu odredbe člana 155. stav 3. ZPP odredi drugog vještaka, zbog čega nije osnovan revizijski razlog povrede odredaba parničnog postupka (član 240. stav 1. tačka 1. ZPP).

Neprihvatljiv je prigovor revidenta da su nižestepeni sudovi pogrešno obrazložili primjenu pravila o teretu dokazivanja, koje je odredbom člana 15. Zakona o zabrani diskriminacije (lex specialis) drugačije regulisano u odnosu na opšte pravilo iz Zakona o parničnom postupku.

Obaveza tužiteljice u sudskom postupku u kojem se zahtijeva zaštita od mobinga kao posebnog vida diskriminacije je da učini sa stepenom pretežne vjerovatnoće da je bila žrtva mobinga, dok teret dokazivanja sa stepenom sigurnosti da do mobinga nije došlo, kao negativne činjenice, leži na suprotnoj strani, tj. tuženom. U ovom slučaju nižestepeni sudovi su svoju odluku zasnovali na zaključku da je tužiteljica u ovom postupku dokazala da je nad njom izvršen mobing, odnosno da je ponašanje tuženog kao načelnika klinke za zarazne bolesti imalo za cilj ili za posljedicu degradaciju radnih prava tužiteljice ili njenog profesionalnog statusa. Budući da je zaključak nižestepenih sudova o osnovanosti tužbenog zahtjeva donesen na osnovu pravilne primjene člana 15. Zakona o zabrani diskriminacije, to nije ostvaren ni revizijski prigovor povrede pravila o teretu dokazivanja.

Slobodnoj ocjeni dokaza od strane suda revident ne može s uspjehom suprotstaviti svoju ocjenu provedenih dokaza koja u sebi uključuje prigovore činjenične prirode, jer se revizija ne može izjaviti zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (član 240. stav 2. ZPP). Zbog toga su neprihvatljivi prigovori revidenta koji se tiču novih činjenica i novih dokaza vezanih za pravilno utvrđenje činjeničnog stanja.

Bez pravnog uporišta je i prigovor revizije da je pred drugostepenim sudom učinjena povreda odredbe člana 191. stav 4. ZPP, da je izreka drugostepene presude u suprotnosti sa stavom 4. ovog člana. Po ocjeni ovog suda obrazloženje drugostepene presude sadrži sve elemente predviđene članom 191. stav 4. ZPP-a i nije u suprotnosti sa sadržajem spisa i izvedenim dokazima.

Neosnovan je i prigovor povrede člana 6. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda jer je tuženi u toku postupka imao mogućnost raspravljanja i pristupa sudu u skladu sa Zakonom o parničnom postupku.

To što se revident ne slaže sa pravnim zaključkom drugostepenog suda, pobijanu presudu ne čini nezakonitom u smislu navedene odredbe člana 209. ZPP.

Nije osnovan ni prigovor pogrešne primjene materijalnog prava.

Prema odredbi člana član 4. stav 3. Zakona o zabrani diskriminacije mobinga je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog.

Po mišljenju ovog suda tužiteljica na kojoj je bio teret dokazivanja osnovom izvedenih dokaza učinila je vjerovatnim da postoje određene činjenice na kojima se može utemeljiti presumpcija o postojanju diskriminacije na koji način je došlo do nejednakog postupanja, a koje se ogledaju u samoinicijativnom kažnjavanju, nagomilavanjem radnih zadataka (fenomen punog stola), uskraćivanjem radnih zadataka (pripravnosti), uskraćivanjem informacija i edukacije, vrijeđanjem i omalovažavanjem, koje predstavljaju radnje mobinga, a koje su imale za cilj ili posljedicu pogoršanje radnih uslova na način koji šteti pravima i dostojanstvu zaposlenog, koje utiču na njegovo fizičko i mentalno zdravlje ili dovode u pitanje profesionalnu budućnost zaposlenog.

Ovakvim ponašanjem tuženog kao načelnika klinike ..., tužiteljica je trpila zlostavljanje na radu koje se odvijalo učestalo u dužem vremenskom periodu, koje je bilo surovo, grubo, ponižavajuće, uvredljivo i intenzivno, što je kod tužiteljice dovelo do produženog stresa uslijed nepodnošljivog radnog okruženja, do slabljenja motivacije, zamora i iscrpljenosti, narušavanja zdravlja, ličnog ugleda i profesionalnog integriteta.

Kao nadređeni tuženi je bio odgovoran da obezbijedi zdravu i profesionalnu radnu sredinu i uslove rada za svakog zaposlenog. Tuženi suprotno svom mjestu zaposlenja, svojim ponašanjem i radnjama direktnim i indirektnim doveo je do pogoršanja uslova rada i kršenja ljudskih prava i dostojanstva tužiteljice kao radnika što je dovelo do oštećenja fizičkog i psihičkog zdravlja tužiteljice, pa je za isto i odgovoran.

Dokazivanjem činjenica da je tuženi nejednako tretirao tužiteljicu na nekoj zabranjenoj osnovi, tužiteljica je teret dokazivanja prebacila na tuženu stranu, koja je tada sa stepenom sigurnosti bila dužna uvjeriti sud da se različit tretman nije dogodio (ili nije dogodio na zabranjenoj osnovi), odnosno da različit tretman ima legitiman cilj i da postoji proporcionalnost između preduzete radnje i posljedice.

Suprotno navodima revizije naprijed navedeni postupci tuženog nisu se kretali u okviru zakonskih ovlaštenja i na dozvoljenoj osnovi i isti su poduzimani u cilju ugrožavanja

radnog mjesta tužiteljice, njenog dostojanstva i ličnosti, radi stvaranja za nju ponižavajuće i uvredljive radne sredine, a što je potvrđeno i iskazima saslušanih svjedoka. Svojim ponašanjem tuženi je stvorio takvu radnu sredinu i okruženje da je čak zakazana i vanredna sjednica klinike radi poremećaja međuljudskih odnosa na ovoj klinici, a koje su uglavnom činili odnosi tuženog prema tužiteljici. Ni jedan saslušani svjedok, a radi se o svjedocima uposlenim na klinici kojim je tuženi pretpostavljeni nije potvrdio tačnost navoda tuženog - da tužiteljica nije različito tretirana, a sam tuženi tokom postupka nije ponudio dokaze koji bi potvrdili njegovo sporenje da se njegove aktivnosti- nagomilavanje tužiteljici radnih zadataka (fenomen punog stola), uskraćivanje radnih zadataka (pripravnosti), uskraćivanje informacija i edukacije, vrijeđanje i omalovažavanje, ne mogu smatrati mobingom i da čine dozvoljene aktivnosti radi efikasnije organizacije posla i unapređenja radne discipline i da su zakonom dozvoljene i opravdane, kako se revizijom tvrdi.

Sa navedenih razloga pravilno su nižestepeni sudovi primjenili i odredbu člana 12c) Zakona o zabrani diskriminacije, te odredbu člana 200. Zakona o obligacionim odnosima („Službeni list R BiH“, broj 2/92., 13/93. i 13/94., te „Službene novine F BiH“, broj 29/03. i 42/11., u daljem tekstu ZOO) kada su obavezali tuženog na isplatu iznosa navedenog u izreci prvostepene presude po osnovu naknade nematerijalne štete koju je tužiteljica pretrpila.

Nalazom i mišljenjem vještaka je utvrđeno da je tužiteljica bila izložena psihičkom zlostavljanju na poslu, neprijateljskoj i neetičkoj komunikaciji na radnom mjestu koja je sistematično bila usmjerena od strane nadređenog prema njoj, da je tužiteljica bila izložena ponavljanim ponašanjima i aktivnostima na radnom mjestu koji su za cilj imali degradiranje njenih radnih uslova, nanošenje štete njenom dostojanstvu, profesionalnom ugledu, zdravlju i kompromitovanju njene profesionalne budućnosti. Psihičko zlostavljanje je imalo namjeru, da se tužiteljica prisili da napusti radnu sredinu, a psihičko zlostavljanje, odnosno ponovljena mobing ponašanja od strane nadređenog trajali su kontinuirano na poslu u periodu od četiri godine, jednom sedmično ili više puta u toku sedmice. Zbog dugotrajne ekspozicije i kontinuiranom mobing ponašanju na radnom mjestu, tužiteljica je trpila preko distresa, sindrom sagorijevanja, produženu reakciju na stres sa poremećajem prilagođavanja, epizode anksiozno-depresivnog stanja više od tri puta, do posttraumatskog stresnog poremećaja-PTSP prolongiranog trajanja. Od somatskih tegoba, u nalazu vještaka se pominje povišen krvni pritisak. Shodno utvrđenom, kod tužiteljice je došlo do umanjene opće životne sposobnosti od 13 %. Prema nalazu i mišljenju vještaka, tužiteljica je trpila duševne bolove umjerenog intenziteta 42 dana, bol lakog stepena najmanje 192 dana u uslovima ekspozicije napadima na lični status, profesionalni ugled i buduću karijeru na radnom mjestu. Tužiteljica je trpila strah jakog intenziteta 3 dana, umjerenog intenziteta 42 dana, lakog stepena najmanje 192 dana (strah od otkazivanja Ugovora o radu). Iz nalaza proističe da postoji povezanost između mobinga, kao stresora radnog mjesta i posljedične štete iskazane bolovima i strahom, umanjnjem životne aktivnosti odnosno da su bolovi i strah koje je tužiteljica trpila te umanjnje životne aktivnosti, isključiva posljedica psihičkog zlostavljanja na poslu (uzročno-posljedična veza).

Pravilno je odmjerena i visina naknade nematerijalne štete imajući u vidu nalaz i mišljenje vještaka te odredbu člana 200. ZOO jer dosuđeni iznosi nematerijalne štete predstavljaju pravičnu naknadu kao oblik otklanjanja štetnih posljedica koji se sastoje u isplati sume novca i predstavljaju satisfakciju za pretrpljenu nematerijalnu štetu s ciljem

da se kod tužiteljice uspostavi psihička i emotivna ravnoteža koja je postojala prije diskriminacije i uznemiravanja u mjeri u kojoj je to moguće novčanom naknadom, a svojom visinom ne odudaraju od dosadašnje sudske prakse.

Imajući u vidu prednje navedeno, te utvrđenu činjenicu da radnje koje je tuženi poduzimao prema tužiteljici imaju ponižavajući efekat i da njihova svrha ili posljedica jeste bila degradacija radnih uslova tužiteljice i njenog profesionalnog statusa (član 4. stav 3. Zakona o zabrani diskriminacije), tužiteljica je kao stranka na tim činjenicama dokazala i materijalnopravne pretpostavke i uzročnu vezu o postojanju obaveze tuženog za naknadu i nematerijalne štete uzrokovane nezakonitom povredom prava na jednako postupanje (član 12c naprijed navedenog zakona), zbog čega su pravilno nižestepeni sudovi postupili kada su usvojili i ovaj tužbeni zahtjev tužiteljice.

Ostali revizijski navodi nisu od odlučnog značaj sa aspekta predmeta spora (član 231. u vezi sa članom 253. ZPP).

Prema tome kako nisu ostvareni revizijski razlozi, kao ni razlozi na koje ovaj sud pazi po službenoj dužnosti, to je primjenom odredbe člana 248. ZPP revizija odbijena.

Predsjednik vijeća
Nezirović Goran,s.r